

VLAAMSE OUDERENRAAD

Advies 2010/3
Advies betreffende de beheersovereenkomst
van de Vlaamse Overheid met de VRT
Een omroep voor allen = een omroep van alle leeftijden

*“Op een passende manier inspelen
op de veroudering en de diversiteit
binnen de ouderengroep
wordt een belangrijke uitdaging
voor de openbare omroep
die de omroep van allen wil zijn.”*

Vlaamse Ouderenraad vzw
Koloniënstraat 18-24 bus 7
1000 Brussel

24 november 2010

VLAAMSE OUDERENRAAD

Advies 2010/3
Advies betreffende de beheersovereenkomst
van de Vlaamse Overheid met de VRT
Een omroep voor allen = een omroep van alle leeftijden

Inhoud

1. Inleiding.....	3
2. Vaststellingen.....	3
Beeldvorming ouderen.....	3
Specifiek aanbod voor ouderen?.....	4
Toegankelijkheid van het aanbod.....	5
Onderzoek.....	6
3. Aandachtspunten voor de beheersovereenkomst.....	7

1. INLEIDING

Binnenkort wordt voor de periode 2012-2016 een nieuwe beheersovereenkomst tussen de overheid en de VRT afgesloten. In het Ontwerp van Vlaams Ouderenbeleidsplan¹ staat hierover: *“De aandacht voor het aanbod aan en de beeldvorming van ouderen wordt opgenomen in de gesprekken over de nieuwe beheersovereenkomst met de VRT.”* Mevrouw Ingrid Lieten, Vlaams minister verantwoordelijk voor het mediabeleid, vroeg de Vlaamse Ouderenraad om advies.

In het verleden heeft de Vlaamse Ouderenraad een aantal punten naar voor gebracht in verband met het mediabeleid in het algemeen. Dit advies sluit hierbij aan.

2. VASTSTELLINGEN

De Vlaamse openbare omroep speelt een belangrijke rol op het vlak van communicatie, informatieverschaffing en de beeldvorming binnen onze samenleving. Ook voor ouderen is het aanbod van de publieke omroep van uitzonderlijk groot belang. Dat geldt in het bijzonder voor het televisieaanbod. Het feit dat ouderen dagelijks gemiddeld vier uren televisie kijken, toont dat aan.

Maar het aanbod van de VRT bevat echter meer dan televisie. De VRT verzorgt ook radioprogramma's en in toenemende mate een digitaal aanbod, een interactief aanbod en aanbod op vraag.

Van de openbare omroep wordt verwacht dat deze een divers, kwaliteitsvol en pluriform aanbod garandeert voor alle Vlamingen; dus ook voor ouderen. Het aandeel van de ouderen in de bevolking wordt steeds groter en de oudere bevolking *meer divers*. Zo wordt het aantal 80-plussers, vooral vrouwen, steeds aanzienlijker en mag een betekenisvolle instroom worden verwacht van 60-plussers met een betere opleiding en andere levenservaringen. Op een passende manier inspelen op de veroudering en de diversiteit binnen deze groep wordt een belangrijke uitdaging voor een omroep die de omroep van allen wil zijn.

Beeldvorming ouderen

De openbare omroep heeft tot taak om de samenleving in al haar facetten zichtbaar te maken. In het bijzonder dient zij ervoor te zorgen dat de verschillende geledingen van de samenleving op een attractieve wijze aan bod komen en waakt zij erover dat alle segmenten (qua sociale achtergrond, leeftijd ...) op een vanzelfsprekende en natuurlijke wijze in de programma's aanwezig zijn. Zo dient bij de berichtgeving en in andere programma's een correct beeld te worden gegeven van de samenleving, dus ook van ouderen. Dit betekent dat ouderen ongeveer evenredig aan hun aandeel in de bevolking zouden moeten vertegenwoordigd zijn. Het rapport Monitor Diversiteit 2009, een grootschalig onderzoek naar de diversiteit op het Vlaamse televisiescherm, toont aan dat 65-plussers ondervertegenwoordigd zijn op het Vlaamse scherm. Daarom pleit de Vlaamse Ouderenraad ervoor dat de VRT inspanningen doet om meer ouderen met een zo ruim mogelijke intellectuele, filosofische of religieuze achtergrond in beeld te brengen, bij alle soorten programma's.

¹ Versie 21 september 2010

Bovendien zijn ouderen bijzonder gevoelig voor de manier waarop zij *in beeld* worden gebracht. Omdat televisie een invloedrijk medium is, kan het vooroordelen scheppen of bevestigen. Ouderen wensen niet als zorgbehoevende ouderen te worden gestereotypeerd en evenmin als hyperactieve levensgenieters. Zij willen beschouwd worden als gewone mensen met hun eigen aard en kenmerken. Dé oudere bestaat immers niet, gezien de diversiteit onder de ouderen. De realistische manier waarop ouderen in een aantal programma's in beeld worden gebracht, wordt zeer gewaardeerd. Maar het gevaar van stereotypering blijft bestaan. Dit leidt tot nefaste effecten zowel voor de ouderen zelf (sociale uitsluiting) als voor de samenleving (vervreemding tussen de generaties).

De Vlaamse Ouderenraad denkt dat een goede, correcte en evenwichtige beeldvorming over ouderen een bijzonder aandachtspunt moet zijn binnen het 'diversiteitbeleid' van de VRT. Daarnaast verwacht hij van de publieke omroep dat deze bijdraagt aan een positieve beeldvorming over de rol van ouderen in de samenleving. Aangezien de Cel Diversiteit van de VRT een belangrijke rol speelt in het stimuleren, adviseren en ondersteunen van programmamakers bij het ontwikkelen van een programma-aanbod waarin diversiteit voldoende aan bod komt, stelt de Vlaamse Ouderenraad voor om te zoeken naar mogelijke manieren om samen te werken en elkaar te versterken.

Specifiek aanbod voor ouderen?

Het huidige aanbod omvat, zowel op de radio als op de televisie, een algemeen aanbod voor het brede publiek, een algemeen aanbod voor specifieke doelgroepen zoals kinderen en jongeren en een gespecialiseerd thematisch aanbod zoals 'het nieuws', Sporza en Klara.

Men kan de vraag stellen of er behoefte bestaat aan een *aanbod specifiek gericht op ouderen*. In het Ontwerp van Vlaams Ouderenbeleidsplan staat hierover: *"Er wordt nagegaan of een generalistisch dan wel specialistisch aanbod verzorgd moet worden voor medioren (55+) en senioren (70+)."*

Het is onmiskenbaar zo dat iedere generatie haar eigen interesses en cultuur heeft. Ze heeft ook haar eigen geschiedenis en identiteit. Bovendien verschillen de levensomstandigheden in de verschillende levensfasen. Voor de ouderen geldt dat de situatie waarin zij verkeren een aantal gemeenschappelijke kenmerken heeft. Ouderen beschikken bijvoorbeeld over meer tijd die zij naar eigen keuze kunnen invullen. Binnen de categorie ouderen zijn de verschillen groot en ze worden door de stijgende levensverwachting voortdurend groter. Waar er vroeger nauwelijks negentigers en honderdjarigen waren, groeit deze groep ouderen verhoudingsgewijs het snelst. Deze oudste ouderen hebben, net als dat geldt voor mensen in een andere levensfase, hun eigen culturele achtergrond en levenssituatie. Daarnaast is er de groep van de zestigers, met hun eigen geschiedenis en mogelijkheden. Dit maakt duidelijk hoe divers de categorie ouderen is.

De Vlaamse Ouderenraad is er niet van overtuigd dat, gezien de diversiteit binnen de ouderenpopulatie, een specifiek aanbod voor de ouderen als doelgroep een meerwaarde zou opleveren. Zeker niet als hiermee programma's zouden worden bedoeld die alleen over ouderen gaan of gepresenteerd worden door ouderen. Ouderen wensen niet als een aparte groep mensen gepresenteerd te worden maar als gewone mensen met zowel hun algemene

als hun specifieke behoeften. Het gevaar bestaat dat een speciaal aanbod zich vooral zou gaan richten op de jongere generatie senioren. Gewoon omdat het aantal ouderen in deze categorie het grootst is en omdat hun mogelijkheden, zowel materieel als cultureel, verder reiken dan deze van de oudste generaties. Op die manier zou een grote groep ouderen uit de boot vallen.

De Vlaamse Ouderenraad pleit voor een breed algemeen, goed toegankelijk, aanbod waarin ook de ouderen zich kunnen herkennen en vrij kunnen kiezen. Voor de ouderen is de omroep hoe dan ook een bijzonder belangrijk venster op de wereld en een medium dat hen in staat stelt betrokken te blijven bij de samenleving waarin ze leven. Net in een levensfase waar veel andere mogelijkheden daartoe, bijvoorbeeld door lichamelijke beperkingen, krimpen of kunnen wegvallen.

Binnen dat algemene aanbod kan er tijd en ruimte worden gemaakt voor *thema's* die in het bijzonder de interesse kunnen wegdragen van diverse groepen ouderen. Of het ook nodig is dergelijke programma's aan te bieden onder een bepaald 'label'² dat verwijst naar de doelgroep ouderen, kan nader worden bekeken. Mogelijk volstaat het initiatieven te nemen om dit aanbod onder de aandacht te brengen van de ouderen.

Toegankelijkheid van het aanbod

Volgens het mediadecreet moet de VRT ook *de nieuwste mediatoepassingen* aan de kijker en de luisteraar aanbieden. Hij moet er voor zorgen dat alle Vlamingen toegang hebben tot de nieuwe mogelijkheden van informatiedoorstroming en er baat kunnen bij vinden. In deze context biedt hij een inhoudelijk verantwoorde selectie aan waarin kwaliteit centraal staat. Maar de nieuwe mogelijkheden, bijvoorbeeld inzake digitale televisie, zorgen bij ouderen soms voor frustratie. Voor hen verdwijnt populaire inhoud achter de rode knop waardoor ze geen toegang krijgen tot bepaalde informatie. Het digitale aanbod en andere nieuwigheden, zoals mogelijkheden tot interactie, zijn niet altijd gemakkelijk in het gebruik en kosten ook geld. Het is niet voor elke oudere mogelijk om dat hieraan te besteden. Ook het online aanbod (bv. cultuurwebsite Cobra, deredactie.be, ...) is nog voor veel ouderen niet toegankelijk. Zo geeft 33% van de 55-64 jarigen aan nog nooit een computer gebruikt te hebben, bij de categorie 65-74% is dit 59%.³ Het is belangrijk dat de VRT erover waakt dat voor ouderen relevante inhoud en mogelijkheden toegankelijk zijn, blijven en worden, ook voor de meest kwetsbare onder hen. Bovendien heeft de VRT ook de opdracht om bij nieuwe ontwikkelingen in het aanbod van de VRT de gebruikers te begeleiden en toe te leiden. Dit om nieuwe drempels te voorkomen en bestaande drempels weg te werken.

Wat de *tijdstippen* van uitzenden betreft, is het wenselijk dat men rekening houdt met de levenspatronen van ouderen. Een aanbod dat zich iets meer op ouderen richt, kan uitgezonden worden op tijdstippen die goed toegankelijk zijn voor hen. Daarnaast mag men niet uit het oog verliezen dat er een algemeen aanbod is waarin veel ouderen geïnteresseerd

² Linking generations, een programma op TV Brussel was een voorbeeld van een ouderenprogramma. Het bevatte drie items: hersengymnastiek, lichamelijke beweging en er werd ook een individu of organisatie gevolgd. In Nederland zijn er de ervaringen met de Ouderenomroep MAX. Zie het artikel hierover in het "Tijdschrift over Ouder worden & Samenleving", 12^e jaargang, nr.2.

³ Cijfers 2009, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

zijn dat voor hen te laat op de avond wordt gepresenteerd. Men mag er zeker niet van uitgaan dat alle ouderen zonder meer in staat zijn om video of dvd-opnames te maken van dergelijk aanbod.

Sommige ouderen signaleren dat ze soms moeite hebben met de *taal en het tempo* dat in een aantal programma's wordt gehanteerd. Dat geldt ook voor de ondertiteling van Tv-programma's; ondertiteling wordt trouwens zeer op prijs gesteld. Wij denken dat aan dit signaal niet achteloos voorbij kan worden gegaan. 'Design for all' betekent ook het zich beter afstemmen op degenen die het wat moeilijker hebben met het aanbod. Heel wat ouderen kampen met gehoorproblemen, daarom is het essentieel dat het aandeel van Vlaamse ondertitelde programma's op de VRT-netten wordt opgevoerd tot 100%.

Onderzoek

In het verleden deed de VRT-studiedienst onderzoek naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm. Zo was er de studie 'Kleur bekennen' in 2004, de Monitor Diversiteit van 2007 en onlangs het vervolgonderzoek de Monitor Diversiteit 2009. In deze studie had men aandacht voor de uiterlijke kenmerken van etnisch-culturele diversiteit, genderdiversiteit, diversiteit op vlak van leeftijd en de zichtbaarheid van mensen met een functiebeperking op het scherm. Op basis van dat onderzoek kan de diversiteit op het scherm geëvalueerd en bijgestuurd worden. Het is essentieel dat deze monitoring op diversiteit regelmatig herhaald wordt en dat de VRT op basis van deze analyse de nodige maatregelen treft.

Hoewel ouderen opgenomen zijn in deze Monitor Diversiteit, vormen zij maar één van de verschillende doelgroepen. Daarom is er verder nood aan een meer gedetailleerd onderzoek over de manier waarop ouderen in beeld worden gebracht. Ook dient onderzoek te gebeuren naar het kijkgedrag van ouderen. Welke behoeftes hebben ouderen op dit vlak? Voldoet het aanbod aan hun wensen? Is er nood aan een specifiek aanbod voor ouderen?

De VRT speelt een vooraanstaande rol in het onderzoek en de ontwikkeling van nieuwe media. Zo volgt de omroep de nieuwste technologische evoluties op de voet. Het zou goed zijn om ook na te gaan welke de effecten van de nieuwe technologische evoluties zijn op ouderen.

Om een goede afstemming te waarborgen van het aanbod van de VRT op de oudere bevolking is het aangewezen dat de ouderen zelf en hun organisaties op een effectieve manier worden *betrokken*, zowel bij de beleidsvoering als bij de programmering en de realisatie ervan. Er bestaat bij de ouderen onmiskenbaar de nodige bereidheid en een schat aan kennis, ervaring en ook sensibiliteit die kan worden benut om bij te dragen aan de afstemming van het aanbod van de omroep op de vraag van de ouderen. Het zou meer dan jammer zijn als er van dit potentieel geen goed gebruik zou worden gemaakt.

3. AANDACHTSPUNTEN VOOR DE 'BEHEERSOVEREENKOMST'

De 'beheersovereenkomst' moet een kader scheppen waarbinnen de publieke omroep haar belangrijke opdracht in de komende jaren naar behoren kan blijven vervullen. De Vlaamse Ouderenraad wil in functie hiervan bijzondere aandacht vragen voor een aantal punten.

1. Van de VRT verwacht de Vlaamse Ouderenraad dat deze bijdraagt aan een positieve beeldvorming over ouderen en hun functioneren in de samenleving.
2. De omroep zal er hoe dan ook rekening moeten mee houden dat het aandeel van de ouderen in de populatie in de komende jaren zal toenemen en dat ook de diversiteit aan (culturele) achtergrond en ervaring binnen deze groep steeds ruimer wordt. Ook het aantal ouderen met een andere ethnische achtergrond neemt toe. Hiervoor is specifieke aandacht nodig. Een omroep voor allen moet een omroep zijn voor mensen van alle leeftijden.
3. Als publieke omroep heeft de VRT de taak om de verscheidenheid in de samenleving te weerspiegelen. De VRT moet zich engageren om ook de diversiteit onder de ouderenpopulatie in beeld te brengen. Hier is een belangrijke taak weggelegd voor de Cel Diversiteit.
4. De Vlaamse Ouderenraad is van mening dat ouderen vooral gediend zijn met een algemeen aanbod waarin ook zij zich kunnen herkennen en waarmee zij zich kunnen identificeren. Het moet ouderen niet alleen een venster bieden op de wereld, maar hen ook beter in staat stellen om in deze samenleving naar behoren te blijven functioneren.
5. Dat neemt niet weg dat er plaats moet zijn voor een aanbod dat inspeelt op meer specifieke wensen en behoeften van ouderen en/of groepen ouderen. Daarvoor zijn er echter geen aparte 'ouderenprogramma's' nodig; alleen een hierop afgestemd aanbod.
6. Iedere generatie heeft haar eigen levensritme. Daarom wenst de Vlaamse Ouderenraad dat er bij het bepalen van de tijdstippen van de verschillende programma's uitdrukkelijk rekening wordt gehouden met de levenspatronen van ouderen.
7. Ook vraagt de Vlaamse Ouderenraad de nodige aandacht voor een aangepast gebruik van taal en tempo en een toename van het aandeel ondertitelde programma's op de VRT-netten.
8. De Vlaamse Ouderenraad vraagt uitdrukkelijk het systematisch bewaken van de toegankelijkheid voor ouderen van nieuwe producten en diensten met aandacht voor de technische en financiële drempels. Ook ouderen moeten baat vinden bij de meerwaarde ervan. Het nieuwe mag niet in de plaats komen van het vertrouwde aanbod als dat laatste nog dagelijks zijn nut bewijst. Bovendien heeft de VRT ook de opdracht om bij nieuwe ontwikkelingen in het aanbod van de VRT de gebruikers te begeleiden en toe te leiden.
9. Er is nood aan een uitgebreid onderzoek over de manier waarop ouderen in beeld worden gebracht. Ook dient onderzoek te gebeuren naar het gebruik en de betekenis van het aanbod

van de omroep voor ouderen, en naar de meerwaarde van technologische vernieuwingen op ouderen. De VRT heeft hier een vooraanstaande rol te spelen.

10. Om de best mogelijke afstemming te waarborgen van het aanbod op de behoeften van ouderen is het alleszins wenselijk ouderen en hun organisaties meer bij de werking van de VRT te betrekken. Dat geldt zowel voor het bestuur van deze instelling als voor de programmering en de realisatie van het aanbod.

Goedgekeurd op de Raad van Bestuur van 24 november 2010.

Jul Geeroms
Voorzitter

Mie Moerenhout
Directeur